

ביאורים

רבנו בחיי ממשיך למנות עוד שני דברים המעוררים לתשובה. הרבה פעמים בחיינו אנו נפגשים עם תופעות קשות. פוגשים אנשים שסובלים צרות שונות, או חווים על בשרנו כל מיני חוויות קשות. מכיוון שאנו מאמינים שהבורא המשיג על כל הקורות אותנו, הוא זה שמביא על האדם את הסבל והייסורים, טוב יעשה האדם אם ייקח אותם כמנוף להתקדמות ולא יעסוק רק בצער ובאבלות על הקושי שבהם. אחד הגורמים המשפיעים על האדם 'להתעורר' ולדאוג להתקדמותו הרוחנית, הוא ההתבוננות על הייסורים. אדם שרואה מצבים קשים, מבין עד כמה גדול העונש שניתן למי שעוזב את דרך ה', וזה מעיר אותו לבדוק במה הוא יכול להשתפר ואת מה הוא יכול לנקות. נכון הדבר, שאין ביכולת האדם לשפוט על פי ראות עיניו בכל מצב של ייסורים, מהי הסיבה שבגללה הבורא הביא אותם, אולם עדיין אין זה פוטר אותו מלהתבונן מתוכם על כך שמי שחוטא נענש.

טלטול זה נהיה משמעותי יותר כאשר האדם חווה בעצמו סבל וייסורים. בזמן של סבל, היסודות הבריאים שעליהם האדם עומד בדרך כלל מתערערים. אם הוא היה רגיל קודם לכן שהכול פועל כשורה וניתן להמשיך בשגרה כרגיל, לפתע מחלחלת לתודעתו העובדה שמשוהו צריך להשתנות, שאי אפשר לתת לעניינים להמשיך כמו שהיו. בנוסף, לעיתים רבות הייסורים מייצרים אצל האדם פתיחות ונכונות להקשיב פנימה, להביט על חיו במבט אמיתי ועמוק יותר, ואז הוא יכול להתעורר הרבה יותר לתשובה. מעבר לכך, בזמן זה האדם מבין שהגורם לייסורים הוא כנראה, התנהגות שלו שאינה כשורה, וממילא הוא מחפש דרכים לתקן את דרכיו ולהיות ראוי לסליחה ולמעבר למצב טוב יותר.

רבנו בחיי מסיים שהטוב ביותר הוא לשוב בדרך שאותה הוא מנה בתחילת הפרק, מתוך הכרת הבורא והחיוב שלנו ללכת בדרכו, מבלי צורך באמצעים חיצוניים, אולם לעיתים נזקקים גם לדרכים הנמוכות יותר - תוכחה חיצונית, או התבוננות בסבלם של הסובבים ובמצב נמוך עוד יותר - חזרה בתשובה מתוך ייסורים שהגיעו לאדם עצמו. אך גם התשובה שבאה בעקבות הייסורים, כל עוד היא נעשית בהכנעה ומתוך הלב - היא ראויה להתקבל.

הרחבות

• ללמוד לקח

פְּשָׁהוּא רוּאָה נְסִיּוֹן הַבּוֹרָא וְחֻזְק עֲנָשׁוּ. בשעה שה' מעניש את החוטא, יש בכך כפרה על חטאו. נוסף על כך, עונשו של חוטא אחד מרתיע את האחרים. על פי רעיון זה פירש רש"י בשם חז"ל את הפסוקים בתחילת פרשת אחרי מות: הקב"ה אומר למשה שיאמר לאהרון הדרכות מדויקות בעניין הכניסה אל הקודש: "וידבר ה' אל משה אחרי מות שני בני אהרן בקרבנות לפני ה' וימותו. ויאמר ה' אל משה דבר אל אהרון אחיך ואל יבא בכל עת אל הקדש" [ויקרא טז, א-ב]. כתב על זה רש"י: "היה רבי אלעזר בן עזריה מושלו, משל לחולה שנכנס אצלו רופא, אמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב, בא אחר ואמר לו: אל תאכל צונן ואל תשכב בטחב שלא תמות כדרך שמת פלוני, זה זרזו יותר מן הראשון, לכך נאמר 'אחרי מות שני בני אהרן'" [רש"י שם].

• כוחה של תשובה

וּכְהָצַר לוֹ חֻלָּה אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהָיו וַיִּכְנַע מְאֹד. [דברי הימים ב לג, יב] פסוק זה נאמר על המלך מנשה. כמה פסוקים לפני כן מתוארים חטאיו הרבים: "הרבה לעשות הרע בעיני ה' להכעיסו" [שם ו]. גם כשחזר בתשובה לא היתה זו תשובה מעולה שהרי באה מתוך צרות, וכפי שכתב רבנו בחיי שזו הדרגה הנמוכה בחזרה בתשובה. למרות האמור, התשובה האלוהית לתשובה שעשה מנשה היא: "ויעתר לו וישמע תחנונו וישיבהו ירושלים למלכותו" [שם יג]. מכאן למדנו מה גדול כוחה של תשובה.

וְהַשְּׁלִישִׁי, כְּשֶׁהוּא רוּאָה נְסִיּוֹן הַבּוֹרָא וְחֻזְק עֲנָשׁוּ. לְמִי שֶׁהִלֵּךְ בְּדַרְכּוֹ לְצֵאת מֵעֲבוֹדָתוֹ, וַיִּסְרֹ בּוֹ וַיָּשׁוּב אֶל יְיָ מִרְאֲתוֹ עֲנָשׁוֹ וְנִקְמָתוֹ הַחֲזָקָה. והוא כְּעֵבֶד הַבּוֹרָח מֵאֲדוֹנָיו, כְּשִׁישָׁמַע מֵהַשְּׁהִיָּה מֵעֲנָשׁוֹ לְמִי שֶׁבָּרַח מִמֶּנּוּ כְּמוֹהוּ, וַיִּסְרֹ בּוֹ, וַיָּשׁוּב מִתַּחֲנוֹן אֶל אֲדוֹנָיו לְמַחֵל לוֹ וְלִסְלַח עוֹנָו קִדְּם שִׁבְיָאָנוּ הַעֲנָשׁ. ועל כן אָמַר הַפְּתוּב (ויקרא יח, כח): "וְלֹא תִקְיָא הָאֲרָץ אֶתְכֶם בְּטַמְאָכֶם אֲתָהּ כְּאֲשֶׁר קָאָה אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר לְפָנֶיכֶם".

וְהַרְבִּיעִי, בְּבוֹא עֲנָשׁ הַבּוֹרָא עָלָיו בְּמִין מִמִּינֵי הַצְּרוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁהִרְגִישׁ בּוֹ יַעֲזוֹר וְהִקְיָן מִשְׁנָתוֹ, וְשָׁב אֶל אֱלֹהִים מִחֻטְאוֹ. והוא כְּעֵבֶד הַבּוֹרַח מִרְבוֹ, אֲשֶׁר שָׁלַח אֵלָיו מִי שִׁיִּסְרָנוּ וַיַּעֲנֵנוּ עַל בְּרַחוֹ מֵעֲבוֹדָתוֹ, וְכֵאֲשֶׁר הִגִּיעַ אֵלָיו, בְּרַח אֶל אֲדוֹנָיו מִתּוֹדָה מִחֻטְאָיו וּמִבְּקָשׁ מַחִילָתוֹ וְסִלִּיחָתוֹ. וּבְכְמוֹהוּ נֶאֱמַר (משלי א, כו): "בְּבֹא כְשֵׁאָה פְחָדְכֶם וְאִידְכֶם כְּסוּפָה יֵאָתֶה בְּבֹא עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה, אֲזִי קִרְאֲנִי וְלֹא אֶעֱנֶה", וְאָמַר (דברי הימים ב לג, יב): "וְכִהְצַר לוֹ חֻלָּה אֶת פְּנֵי יְיָ אֱלֹהָיו וַיִּכְנַע מְאֹד".

וְהַמְצִלִּיחַ, הַשָּׁב אֶל הָאֱלֹהִים בְּפָנִים הַרְאֻשׁוֹנִים. וְתַחֲתָיו בְּהַצְלָחָה וּבְקִבּוּל, מִי שֶׁלֹּא שָׁב עַד שֶׁבָּאָתָהּ תוֹכַחַת הַבּוֹרָא, וְהֵם הַפָּנִים הַשְּׁנִיִּים. וְתַחֲתָיָהּ בְּהַצְלָחָה וּבְקִבּוּל, מִי שֶׁלֹּא שָׁב עַד שֶׁחֻלָּה הִרְעָה עַל סִבִּיבּוֹ. וְתַחֲתָיו בְּקִבּוּל וְהַחֲזָרָה, מִי שֶׁלֹּא שָׁב עַד שֶׁחֻלָּה עָלָיו הַעֲנָשׁ וְנִתְיַסֵּר בּוֹ. והוא הִרְחֹק שֶׁבְּשִׁבְסִים לְקַבֵּל הָאֱלֹהִים תְּשׁוּבָתוֹ וְלְמַחֵל חֻטְאוֹ, עַד שִׁישׁוּב אֶל יְיָ וַיִּרְאָה חֲרָטָה וְהֶעֱזִיבָהּ וּבְקִשָּׁת הַמַּחִילָה בְּלִבּוֹ וּבְלִשׁוֹנוֹ וּבְתַנּוּעוֹתָיו, מֵהַשְּׁחִיב לְמַחֵל לוֹ וּלְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ וְלַעֲבֹר עַל פְּשָׁעָיו.

כשרואה עונש אחרים

בבוא העונש

בְּדַרְכּוֹ - בדרך שהוא הולך בה לצאת מעבודת ה'. וַיִּסְרֹ - יקבל מוסר מכך. מִשְׁנָתוֹ - חוסר תשומת ליבו אל דרכו הרעה, כשינה נחשבת. בְּפָנִים הַרְאֻשׁוֹנִים - בדרכים הראשונות שהזכרו. וְתַחֲתָיו - פחות ממנו ברמת השכר ובאופן קבלת תשובתו בידי ה'. בְּתַנּוּעוֹתָיו - תנועות גופו גם הן מורות על רצונו במחילה.

